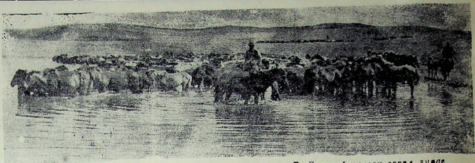

ЗУН

Б. Доржийн авсан гэрэл зураг

Хөдөлмөрчдийн боловсролд

Цаг уурыг залах нь

Манай амьдрал уур амьсгал цагууртай холбогдоод зогсох биш түүнд хир хэмжээгээр захирагдаж байна. Балчир багаас эхлэн урт удаан хугацаанд цаг уурт дасч түүнд захирагдаж байгаа нь мэдэгдэмгүй ажээ.

Одоо үеийн шинжлэх ухааны амжилтаар хүмүүс энэ үзэгдлийн нөлөөнөөс гарч түүнийг бүрэн захирч залсан эзэн нь болох үе холгүй болжээ.

Хүмүүс хэсэгхэн орчин жишээлвэл лаборатори, үйлдвэрийн цех, эмчилгээний нөхцөлд, хэрэгцээтэй дулаан, хүйтэн, чийг, даралтыг хялбархан бий болгож байна. Манай гэр ахуй, цэцэрлэг ногооны газрын салхин сэнс эргэлдэж, усан шүршүүрийн бороон дусал шаагиж байдгыг бид мэднэ.

Бүр цаашилбал халуун зунаар хүмүүс мөсөн гулгуур дээр паадан бүжиглэж байдаг.

Үүнээс үзэхэд ямар нэгэн хот, хэсэгхэн газар нутаг дээр агаарыг хөргөх халаах салхины чиг, хурдыг өөрчилж засахын тул тэр орчинд зуух хөргүүл, хүчтэй салхин сэнс тогтоох зэрэг бүдүүвчилсэн хүчээр цаг уурыг нь өөрчилж болох хэрэг. Жишээлбэл: бүр 2 дугаар дайны үед Англичууд нисэх онгоцны буудал дээрх битүү үүл мананг онгоцны буултын дагуу тусгай халаагч хоолойгоор сийрүүлэн зурвас зам гаргаж байв.

Одоо үед ийм аргуудаар хэдэн арван мянган хавтгай дөрвөлжин километр талбайн нэг уурыг өөрчилнө гэж бодож боломгүй хэрэг. Цаг уурыг тодорхойлдог агаарын хөдөлгөөний эрчим хүч үүл бий болгох өөрөөр хэлбэл тундас үүсэхэд хэрэглэгдэх эрчим хүч одоо хир хүмүүст захирагдан эзэмшигдэж байгаа цахилгаан хүчний чадлаас олон дахин давж байна. Зөвхөн хэсэг жижиг зурвас үүл үүсгэнэ гэхэд одоо үеийн хамгийн том усан цахилгаан станцын хэдэн цагийн туршид гаргах эрчим хүч шаардагдана.

100 хавтгай дөрвөлжин километр талбайд 1 мм-ийн зузаан усан үе (маш зөөлөн орж байгаа борооны усан үетэй тэнцэх) тогтооход 100000 тонн ус хэрэгтэй.

Түүнийг 50 тонн цестерээр зөөе гэвэл 2000 цестер ус болно.

Гэтэл бороо хэдэн зуун мянган хавтгай дөрвөлжин километр газар аль ширүүн орохыг тэр гэхэв. Атмосферийн чийг нэг тогтоос нөгөөд шилжих хэлбэрээр (сул хэсэг) бий болгодог.

Энэ (сул хэсэгдэх) явцыг эрчим хүч бага зарцуулж эвдсэнээр тундас үүсэх дараалсан явцыг нилээд өөрчилж болох ажээ.

Агаарт байгаа усны уурын хэмжээ янз бүрийн темпертурт тодорхой хэмжигдэхүүнээр байдаггүй Жишээлбэл: кубметр агаар—20 градуст 1,08 градусаас илүүгүй, тэг градуст 4,96 гр, +20 градуст 17,32 грамм ус чийгтэй байдаг.

Хэрвээ тодорхой темпертурт их хэмжээний чийг агуулж байгаа агаарыг хөргөвөл илүүдэл чийг усан дусалд шилжинэ.

Байгаль дахь агаарын хөрөлт түүний явцын дагуу явагддаг.

Агаар 100 метр урсахад агаарын темпертур хагас градусаар буурдаг. (агаар үргэлжид хөдөлгөөнт урсгалд байдаг) Агаарын урсгалаар темпертур буурч, уурын байдалд байгаа их хэмжээний ус, усан дусалд шилжиж эцэст агаарын темпертур сөрөг градуст ордог.

Агаарын хамт хөөрөн дэгдэж яваа усан дуслууд (милиметрийг хэдэн мянга хуваасан хэмжээний диаметртэй) шууд хөлддөггүй нь бүр 40 градуст байгаа агаарт их хэмжээний ус (нэг см кубд 1000 дусал хүртэл) оршиж байдгийг туршлага харуулж байна Үүнийг хэт хөрөлтийн үе гэнэ. Ийм хэмжээний усан дуслууд нилээд удаан хурдантай байх учир зөөлөн амьсгалаар агаарт тогтож байдаг гэнэ.

Агаар дахь хэт хөрөлтийн байдалд байгаа усан дусал бол атмосферын чийгийн (сул хэсэг)-ийн үе мөн.

Тэр дуслуудаас зарим нь хөлдөж цасан ширхэг үүсч байхад үлдэж байгаа усан дуслууд маш хурдан уурын байдалд шилжиж эхэлнэ. Дээр үүссэн цасан ширхэгүүд бие биетэйгээ нийлж томорсоор цас болон буух боловч нэмэх темпертуртай агаарын үе орвол хайлж бороо орно.

Байгалийн нөхцөлд ийм байдлаар тундас бууж үүл сийрэгжиж байдаг.

Одоо үед хүмүүст үүлний (сул хэсэг)-ийн үе өөрөөр хэлвэл хэт хөрөлтийн усан дуслыг зориудын аргаар хэсэгчлэн хөлдөөх замаар үүлэнд нөлөөлөх цорын ганц арга байна.

Хэт хөлдөлтийн усан дуслыг хэд хэдэн замаар хөлдөөж болох ажээ.

1. Үлээгдэн хөвж байгаа үүлэнд онгоцоор хатуу нүүрсхүчлийн үйрүүлсэн нунтгийг цацах.

2. Доогуур байгаа үүлэнд газраас хүчтэй салхин сэнсний тусламжтайгаар нүүрсхүчлийн нунтгийг цацах.

3. Дээгүүр яваа үүлэнд ракетын тусламжтайгаар нүүрсхүчлийг хэрэглэж болно.

Мөн түүнчлэн зарим нэг химийн бодисын утаа, Жишээлвэл: иодлог мөнгө, эсвэл иодлог хар тугалга зэргийг дээрх аргуудаар үүлэнд оруулвал хэт хөргөлтийн байдалд байгаа усан дуслыг хөлдөөж болно

Үүл олон янз хэлбэрийн байдлаар байдгыг бид мэднэ

Үргэлжлэл бий

ТАРИА ХУРААЛТЫН АЖИЛД ЦАГ АЛДАЖ БОЛОХГҮЙ

Тариа ногоог хугацаанд нь хаягдалгүй хурааж арвин ургац авна гэдэг бол түүний олон талын бэлтгэл ажлыг хэрхэн хангаснаас шууд шалтгаалдаг билээ.

Сүүлийн жилүүдэд манай аймгийн хөдөө аж ахуйн нэгдлүүдийн тариалах талбайн хэмжээ өргөжиж, газар тариалангаас олох ашиг нэмэгдэж байгаа явдал бол нэгдлийн гишүүдийн аж амьдрал, соёлын хэмжээ дээшилж малын тэжээлийн бат бэх баазтай болж байгаа хэрэг мөн.

Ийм учраас хөдөө аж ахуйн нэгдэл, МААМС-ууд ажлаа нягт холбон зохиож тариа ногоо хураах ажлыг механикжуулж, техник ашиглалтыг сайжруулан хөдөлмөрийн бүтээлийг нэмэгдүүлэх тариа хураалтын бэлтгэлийг бүрэн хангаж, ургацыг агротехникийн шаардлагын дагуу хугацаанд нь хаягдалгүй хурааж авах ёстой.

Өнгөрсөн намрын тариа хураалтанд нэгдэл МААМС-ууд бэлтгэл муутай орсноос тариа хураалтын ажлыг хэтэрхий удаашруулж, их хэмжээний хүч хөрөнгө зарцуулж олон зуун мянган төгрөгийн хохирол гаргаж байсан гашуун дутагдлыг энэ намрын тариа хураалтын ажилд зарим нэгдэл, МААМС-ууд давтаж байна.

Будаа хураалтын ажилд ид ороод байхад 600—1000 гаруй га талбайгаас ургац авах Баянбараат, Алтанбулаг сум—нэгдлүүд тариа цайруулах талбайн цэвэрлэгээг дутуу хийснээс тэнд буусан будаа үтрэм дээрээ ургаж мэдэхээр байна.

Энэ хоёр нэгдлийн үтрэм дээр цахилгаан шугам хийгдээгүй будаа цэвэрлэх машинууд бэлэн болоогүй байв.

Энд үйлчилж байгаа Сэргэлэн сумын МААМС-ын Цэрэнбалжир даргатай тариа бригад хадагч хүрэлцээгүй шууд хураана гээд тарианы болцыг хүлээж 4—5 комбайн сул зогсоож тариа хураалтанд цаг алдаж байна.

Бүрэн, Дэлгэрхааны нэгдлүүд ч гэсэн тариа хураалтанд олиггой бэлдээгүй үтрэмийн цэвэрлэгээ бүрэн хийгээгүй байна.

Ер нь нэг үгээр хэлэхэд нэгдэл, станцын удирдах нөхөд тариа хадна халуулна гэдэг гэрээ зун хийж гарын үсэг зурснаар санаа амраад гэрээнийхээ биелэлтэнд хяналт тавьж тариа хураах бэлтгэлийг эртнээс хангахгүй мартчихаад цагий нь тулсан хойно гэнэт сэрсэн мэт сүржигнэн дутагдлаа бие биерүүгээ түлхэж түмэн зовлон тоочдог муу гэмийг арилгах цаг болжээ.

Тариаг хаягдалгүй хураах хамгийн дэвшилттэй арга гэж үздэг ангилан хадалтыг хийхгүй ажлын бэрхшээлээс төвөгшөөж тариагаа болсон цагт нь шууд хураана гээд тэнгэрийн дулаан аятай нөхцөлийг алдаж байгаа дутагдлаа МААМС-ын хариуцлагатнууд засууштай байна.

Манай тусгай сурвалжлагч

З Х У—д

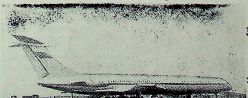

ЗУРАГ ДЭЭР «ИЛ—62» хэмээх шинэ нисэх онгоц

Хариуцлагатай эрхлэгч Н.МӨНХӨӨ

(Х—03281)

«Анхдугаар таван жил» сонины газар хэвлэв.

Орон бүхний пролетари нар нэгдэгтүн!

Анх дугаар ТАВАН ЖИЛ

Төв аймгийн намын хороо, А.Д.Х. Гүйцэтгэх захиргааны сонин.

17 дэх жилдээ №72 (1377) | 1964 оны 9 дүгээр сарын 17 | ПҮРЭВ

Зузаан тарга—зудын хуяг

Малаа дээд хэмжээгээр таргалуулах нэгэнт авсан тарга хүчийг хадгалаж тогтоох ажлыг аж ахуйн том кампанит ажил болгон зохиож байгаа нь мал сүргийг өсгөх, үүлдэр чанарыг сайжруулж ашиг шим нэмэгдүүлэхэд асар их ач тус үзүүлж байгаа билээ. Манай малчин олны дотроос төлөө сайн бойжуулж хээлтэгч бүх эх малыг бүрэн хээл авахуулж, сүү,ноос,үс арвин их авч байгаа хүмүүсийн амжилт нь чухамдаа малын тарга хүч хир зэрэг байснаас шууд шалтгаалдаг. Тарган мал тал бүрийн ашигтай гэдгийг малчин хүн бүр мэднэ.

1964 онд аймгийн намын хороо, гүйцэтгэх захиргаа малыг зохион байгуулалттай гурван үе хугацаагаар оторлож тарга хүч авахуулах ба хүч тогтоох тухай шийдвэр гаргасны дагуу манай сангийн аж ахуй, нэгдлүүдийн малчид сууръ хэсгээрээ оторнүүдэл зохиож байна.

Баян,Баянцагаан,Заамар сумын нэгдлүүд малаа таргалуулах оторлолтыг нарийн төлөвлөгөө хуваариар зохиож байгаагаас эдгээр сумдын малын тарга хүчний авалт эрс сайжирч байна.

БНМАУ—ын хөдөлмөрийн баатар Очирын туршлагаар зуны улиралд мал тарга хүч их авдаг өвс ус хужраар жигд сайн билчээрт сүрэг,суурийн малаа оторлон таргалуулж байгаа малчид цөөнгүй байна.

Гэвч хур бороо элбэг, чийг намаг ихтэй нөхцөлд малын тарга хүчний авалт аль ч нутагт сайн биш байгаа ба бас өнгөрсөн хаврын зуд малчин хүний ажил самбааг шалгасан юм гэж манай зарим малчид ярьж байгаа нь мал таргалуулах талаар бидний анхаарлыг татахгүй байж болохгүй. Энэ бүхнээс үндэслэж төрөл бүрийн малд тарга хүч авахуулахад сангийн аж ахуй, нэгдлийн удирдлага,бригад, хэсэг суурийн малчид бүр онц анхааралтай хандах хэрэгтэй.

Мал бүрийг хүч тарга авахуулахын тулд зориуд санаачлага гаргаж ажиллах нь шаардагдаж байна.

Мал хир зэрэг тарга хүч авах нь малчдын мал ажиллагааны аргаас шууд шалтгаална.

Сайн малчны мал тарга хүч сайн авсан байхад, залхуу муу малчны мал олигтой тарга тэвээрэг авч чадалгүй өнгөрдөг ба малын дотроос ажлын тэмээ, морьд үнээ ялангуяа төл мал тарга хүч муу авдаг урьдах жилүүдийн туршлагыг анхаарахгүй байж болохгүй.

Ийм учраас сангийн аж ахуй нэгдлийн нам,улс, олон нийтийн байгууллагууд сууриудын малд тарга хүч авалтын үзлэг хийх ба сууриудын тэмдэгт малыг тогтмол хэмжиж байх нь чухлаа.

Тарга хүч авах ид хугацаа болох 8, 9 дүгээр саруудад малыг хамгийн соргог, олон төрлийн өвс ургамалтай нуга тал хээрийн билчээр дагуулан хариулан ус хужрийг нарийн тохируулж хариулах хэрэгтэй.

Намрын улирал малын таргыг гүйцээх ба нэгэнт авсан хүчийг тогтоох маш хариуцлагатай үе мөн. Энэ үед малын суурь бүрт билчээрийг зөв сонгон олж малыг хариулагагүй залж сөл хөөлгөж хайлуулах гэмийг хааж зогсоох хэрэгтэй.

Суурийн мал дотроос хүч тэвээрэг авч чадаагүйг нь ялгаж хариулах буюу тугал унагыг саамаас чөлөөлж эхий нь хамт оторлох, хүч тарга онц муу малыг хивэг, өвс зэргийн нэмэгдэл тэжээлээр зориуд тэжээх арга хэмжээ авах хэрэгтэй.

Хүч тэвээрэг муу малыг бригадын хэмжээгээр 1—2 цэгт цугларуулан тэжээж онд оруулахаар одооноос зохих бэлтгэлийг хийх талаар бригадын дарга,эмч, зоотехникч нар онцгой анхаарал тавих хэрэгтэй.

Намрын улирал нь тарга хүч авахуулахын гадна 10 дугаар сараас эхлэн малын хүч тогтоох ажилд тун сүрхий зохион байгуулалттай, хяналт судалгаатай ажиллахыг шаарддаг.

Энэ үед малыг тогтмол хариулагад заавал шилжүүлсэн байх ба сойлго авахуулахын тулд ямарч малыг хашаагүй задгай маллах аргыг суурь бүрт нэвтрүүлэх хэрэгтэй. Малчид өвөлжөөнд аль болохоор орой буух нь чухал.

Өвөлжөөнд буусны дараа ч малыг хашихгүй аяндаа хашаа нөмөр газар мал өөрөө хоргодож ирэх үеийг хүлээх ёстой. Малыг байнга тогтуун хариулагатай болгох нь намрын хүч тогтоох гол арга байдаг учир малыг ширүүн туух усаар дугаах,дулаан хашаанд хаших, сөл хөөлгөж хөлөргөх явдлыг гаргахгүй байлгах талаар сангийн аж ахуй, нэгдлийн удирдлага, мал аж ахуйн мэргэжилтэн нар онцгой анхаарч суурь,малчин нэг бүртэй уйгагүй ажиллах хэрэгтэй.

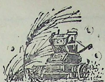

Өндөр ургац даллаж байна

Хадсан өвс шимтэй, хадуурын ир гантай

Өнжүүл сумын хөдөлмөрчид малын тэжээл бэлтгэхийн ач холбогдлыг дүүрэн үнэлж малын тэжээл бэлтгэх ажилд гялалзсан сайхан амжилт гаргаж байна.

Өнжүүл сумын «Ялалт» нэгдлийнхэн энэ жил 3200 тонн өвс хадахаас 3501 тонн өвс хадаж төлөвлөгөөгөө 106 хувиар биелүүлэв. Тус сумын Өлзийбэлиг ахлагчтай нэгдүгээр бригад 1020 тонн өвс хадаж төлөвлөгөөгөө 112 хувиар биелүүлж сумандаа түрүүлэв.

3 дугаар бригадын хадланчин Балган өдөрт морин хадуураар 6,5 га талбай хадаж га-гаас 7,1 центнер ургац авч бусдаасаа түрүүлэв.

Тус сумын хөдөлмөрчид ногоон өвс бэлтгэхийн хамт шингэн сүү таанатай хольсон сорс 380 кг, тарваганы сайн хөдоод 500 ширхэг, агь хүмүүл 3 тонныг малын тэжээлд нөөцлөн бэлтгээд байна.

«Ялалт» нэгдлийн хамт олон мал аж ахуйн өвлийн бэлтгэлийг хангах 45 хоногийн ажлын төлөвлөгөө зохиож суурь малчдын өвөлжих нутаг усыг зааж, өвөлжөө бүрт 40 тонн өвс хадхаар шуурхайлан ажиллаж байна.

Манай сурвалжлагч

Тээвэрчдийн туслалцаа

Аймгийн 13 дугаар авто баазын хэсэг тээвэрчид Сэргэлэн сумын «Авдархангай» нэгдлийн үхрийн фермүүдийн өвөлжөө хаваржаанд 303 тонн өвс татав.

Энэ ажилд жолооч Цэдэндамба, Бадарч, Содномпил, Чулуунбаатар, Дорлиг, Бэтцэнгэл, Жадамбаа, Дашбал, Лувсанжав,Нямдорж, Жамбал нар 3—4 ресс хийж 16—20 тонн өвс татаж бусдаасаа илүү амжилттай ажиллав.

Д. Бадарч

Н а м а р

Буурал хярууны гялганах өнгөөр
Буцах шувуудын ганганах дуунаар
Алтан чимгээ модод зүүсээр
Арвин ургацаа тал найгуулсаар
Хонгор намар айлчилж ирлээ
Хосгүй бүтээл ундарч гарлаа.

Талын тэртээх хадланчдын нуруу
Тариан дундах комбайн дуунаар
Өнөр олны өрнүүн хөдөлмөр
Өнтэй өвөлжихийн өөгхөн бэлгээр
Хонгор намар айлчилж ирлээ
Хосгүй бүтээл ундарч гарлаа.

Ш.Цэрэндоо

Арвин ургац авч байна

Алтанбулаг сумын «Монгол-Солонгосын найрамдал» нэгдлийнхэн төмс хүнсний ногоо хураах ажилд шуурхайлан орж арвин ургац авч байна.

9 дүгээр сарын 14-ний байдлаар 20 га-гийн төмс хураахаас гурав хоногт 11 га-гийн төмс хурааж нэг га-гаас 10—11 тонн ургац авч төмс ялгах ажлыг хослуулан хийж ирэх жилийн тарих үрээ бэлтгэж байна.

Тус сумын дунд сургуулийн пионер сурагчид амралтын цагаар нэгдлийн төмс, хүнсний ногоо хураах ажилд биечлэн тусалж төмс хураалтыг хоёр хоногт дуусгах зорилт тавиад чармайн ажиллаж байна.

Баянбараат сумын «Баянамьдрал» нэгдлийн тариалангийн талбайд Улаанбаатар хотын техник туслалцааны баазын 74 хүн хоёр бригад болон ажиллаж 2 хоногт 7 га-гийн төмс хурааж га-гаас 8—9 тонн ургац авч шефийн халуун туслалцаа үзүүлэв.

Д.Дондогдорж

ЗУРАГ ДЭЭР: Дэлгэрхаан сумын „Залуучуудын хөгжил“ нэгдлийн хоньчин Чүлтэмсүрэнгийн суурийнхан хонио ахарлаж байна

Галын дөл—жаврын хаалт

Мод шарлаж, салхи сэнгэнэн өвлийн дохио орж байна. Өнгөрсөн өвлийн хүйтнээр Зуунмод хотод юу болсоныг бид сайн мэднэ. Өнгөрөгч намрын яг энэ үед аймгийн эрүүлийг хамгаалах газ р, соёлын ордон зэрэг албан үйлдвэрийн газрууд өвлийн бэттгэлээ хийхгүй амарлингуй сууж байснаас өвлийн хүйтнээр түлшгүйгээс болж Эрүүлийг хамгаалах газрын уурын зуух хөлдөж, Соёлын ордоны уурын зуухны хоолой буруу тавигдсан буюу түлшээр тасарснаас болоод номын сан, орон нутгийг судлах кабинет, биеийн тамирын заал нилээд хугацаагаар хаалттай байсан билээ.

Өнгөрсөн жилийн дутагдлыг давтахгүйн тулд эрүүлийг хамгаалах газрын хамт олон барилга засварыг яаравчлан дуусгах зорилт тавьж нэгдсэн больницоос бусад барилгын засварыг дуусгасны дээр уурын зуухны хоолой дулаалах ажил хийжээ.

Тэрчлэн өвлийн хэрэгцээнд зориулагдах 1600 тонн нүүрснийхээ 1110 тонныг татаж бэлт гэсэн байна.

Гэвч 800 кубметр түлш бэлтгэх ёстой атлаа дөнгөж 160 кубметр мод бэлтгэжээ.

Өвлийн бэлтгэл хангах талаар эрүүлийг хамгаалах газрын орлогч дарга Гомбосундуй ярихдаа:

—Өвөл түлшээр л дутагдаж мэднэ гэж ярьж байна.

Энэ явдалд сүрхий анхаарахгүй бол өнгөрсөн өвлийн гачигдал өөр янзаар ирж болзошгүй байга г эрүүлийг хамгаалах газрын удирдлагууд сүрхий анхаарах хэрэгтэй.

Ирэх өвөлд, аймгийн төвийн албан газруудын бэлтгэж байгаа байдлаас үзэхэд төвийн 10 жилийн сургууль, хангамжийн тасаг, худалдаа бэлтгэлийг удирдах газар, нийгмийг аюулаас хамгаалах хэлтэс, авто бааз, тээврийн товчоо зэрэг газрууд өвөлд сайн бэлтгэж байна.

Гэтэл аймгийн төвийн зарим албан үйлдвэрийн газрууд өвлийн бэлтгэлийг тун хангалтгүй хийж байна.

Аймгийн төвийн артель 320 кубметр мод, 50—аадхан тонн нүүрс татаж авсан байгаагийн дээр уурын зуух барих явдал нь тун явц муутай байна.

Уурын зуухны барилгыг яаралтай барьж төхөөрөмжлөхгүй бол өвлийн улиралд тэвдэхээр барахгүй үйлдвэр хаагдахад хүрэх аюулд орж болзошгүйг артелийн захиргаа анхаарч энэ талаар яаравчлах хэрэгтэй болжээ.

Тэрчлэн төвийн гурван гуанз, дэлгүүрүүд зэрэг үйлчилгээний газрыг хариуцсан Цэндсүрэн даргатай төвийн худалдаа бэлтгэлийн анги 1200 шоометр мод бэлтгэхээс дөнгөж 400 шоометрийг бэлтгэсэн ба 250 тонн нүүрс татаж авахаас ганц тонныг ч татаагүй байна.

Лхагва даргатай барилгын анги мод, нүүрснийхээ ихэнх хувийг татаж бэлтгээгүйн дээр барилга засвараа эхлээгүй саянаас барилга засварт хэрэглэх ганц хоёр машин туйпуу буулгаж эхлэхчээ болж байна.

Мөн 280 гаруй ажилчинд нормын хувцас хэрэгтэй боловч одоо бэлтгэсэн юм юу ч үгүй байна.

Аймгийн төвийн 1, 2 дугаар цэцэрлэг, ХЗЭ—ийн хороо өвлийн хэрэгцээний түлш нүүрсээ бэлтгэж эхээгүй сууж байна.

Энэ мэтээр өвлийн бэлтгэлийг хангах ажил зарим талаараа доголдолтой явж байна.

Иймээс галын дөл—жаврын хаалт болдгийг анхаарч өвлийн хүйтнээс әрсөж барилга засвар, түлээ түлш болон бусад бэлтгэлээ нарны галтайд хангах талаар шуурхайлан ажиллах явдал албан үйлдвэрийн газруудын удирдлагын чухал зорилт болж байна.

«Анхдугаар таван жил» сонины тусгай сурвалжлагч
Б.Дорж

Аймгийн АДХ-ын Гүйцэтгэх захиргааны ажилтан
Д.Оюундай

Анчдын амжилт

Нүдний хурц хараа, бууны цэпэн оноогоор сум тоолон олон зуун тарвага агнадаг хашир анчид манай аймагт олон бий. Энэ нэртэй цуутай анчид маань намрын тарвага агналтанд бэлтгэл сайтай гарч тарвага зурам элбэгтэй Ар—Өвөр шавартайн булаг, Гэрэлт, Шар хайн хөндий, Ханан, Салхитын уул, Баянжаргалангийн ухаа, Баян-улааны нуруу зэрэг газраар гөрөөлж байна.

Тэнд яваа анчид үүр шөнөөр мордоод ургахын улаан нарнаас үдшийн цагаан гэгээ хүртэл гөрөөлж, ганзага дүүрэн ан тай ирэхэд харсан хүн баярлахгүй яахав.

Миний явсан сумдад өнгөрсөн жил 1000 гаруй тарвага агнасан Бүрэн сумын Д.Гунгаа, Баянбараат сумын Д.Өлзий, 500—700 тарвага агнасан Дэлгэрхаан сумын Жанцан, Өнжүүл сумын Ядам, Тариатын Цэрэндорж нарын зэрэг тэргүүний анчид тааралдаж тэдний авсан үүрэг, санасан зүйлээ биелүүлэхийн төлөө чармайн зүтгэж байгаа амжилт бүтээлтэй нь танилцахад үнэхээр сэтгэлд таатай санагдав.

Дээр үгүүлсэн анчид ан агнах олон аргыг чадамгай эзэмшсэн хүмүүс юм.

Баянбараатын Өлзий 1100 тарвага агнах гэрээ хийж одоогийн байдлаар 980 тарвага агнаж, үлдэж байгаа хугацаанд 200 тарвага агнах зорилт тавьж байна.

Анчин Өлзий 40—45 хавх булж өдөрт 25—30 тарвага агнаж байгаа нь хавх тавих туршлага эзэмшсэний гэрч мөн. Бүрэнгийн Гунгаа 1000 арьсны гэрээ хийж 800 тарвага агнаад байна.

Гунгаа тарвагыг гүйж хошгируулах аргаар буудаж агнадаг аж. Өнжүүлийн Ядмаа 500 арьсны гэрээ хийж 520 тарвага, Баянбараат сумын анчин Чагнаа 800 арьсны гэрээ хийж 810 тарвага тус тус агнаад байна. Удаан жил ан гөрөө хийсэн ахмад настнууд ч гэсэн залуучуудаасаа хоцролгүй амлалтаа биелүүлж яана.

Бүрэн сумын 67 настай Чоймбол, Өнжүүл сумын 65 настай Баньдхүү нар 200—270 тарвага агнаж, арьс тосоо 1,2 дугаар зэрэгт тушааж байна.

Манай тусгай сурвалжлагч

Б А Р И Л Г А

ЗУРАГ ДЭЭР: Аймгийн АДХ—ын Гүйцэтгэх захиргааны ажилтан, ажилчид конторын өргөтгөлийн барилга дээр ажиллаж байна.

Д.Батын авсан гэрэл зураг

ТОВЧХОН МЭДЭЭ

* Баянцагаан сум 1964 оны тарваганы арьс бэлтгэх төлөвлөгөөг 30 хоногийн дотор 101 хувь, тарваганы тос бэлтгэх төлөвлөгөөг 100 хувиар биелүүлж сайхан амжилт гаргав Анчин Жамсран, Алтангэрэл, Дамлинсүрэн, залуу анчин Цэвэг нар бусад анчдаасаа илүү олон тарвага агнажээ.

Эдний бэлтгэсэн бүх арьсны 80 хувь нь нэгдүгээр зэрэг, 20 хувь нь 2 дугаар зэрэгт тушаагдсан байна.

* Баянцагаан сумын малын их эмч Урган ахлагчтай бог малын зохиомол хээлтүүлгийн функет засварлах бригад, 5 хоногийн дотор хээлтүүлгийн хоёр функетэд их засвар хийж зохиомол хээлтүүлгийн бүх бэлтгэлийг бэлэн болгов.

Энэ ажилд их эмч Урган, малын санитарч Дашням, Дамдинсүрэн, Түвдэндорж нарын зэрэг хүмүүс сайн ажиллажээ.

Х.Довдончулуун

* Алтанбулаг сумын «Монгол—Солонгосын найрамдал» нэгдлийн анчин Базардар одоо 800 гаруй тарвага агнаж 310 кг тос мөн анчин Дашдорж 450 гаруй тарвага агнаж 145 кг тос, Цэрэн 450 тарвага агнаж 140 кг тос тус тус бэлтгэн сумынхаа худалдаа бэлтгэлийн ангид тушаагаад байна.

Анчин Базардар энэ онд мянгат анчдын эгнээнд орохоор зорьж байна.

* Алтанбулаг сумын 8 жилийн дунд сургуулийн сурагч Чойжилын Батсүх зуныхаа амралтаар 214 тарвага агнаж, 61 кг тос авч худалдаа бэлтгэлийн ангид тушааж сургуулиас өгсөн даалгаврыг биелүүлжээ. *Н.Содов*

* Тариат сумын Лувсанжамц даргатай тариа ногооны 3 дугаар бригадынхан төвөө тохижуулахын тулд өөрсдийнхөө хүчээр контор, халуун ус, 100 хүний суудалтай улаан булан, мөн агуулахын хоёр байшин, орон сууцны хөнгөн маягийн 4 жижиг байшин, аж ахуйн хашаа, ногооны зоорь барьж ашиглалтанд оруулжээ. Тэрчлэн будааны үтрэмээ битүү торон хашаагаар хамгаалжээ. Одоо бригадынхаа төвд цахилгаан гэрэл тавих зорилт тавьж байна.

* Тариат сумын худалдаа бэлтгэлийн анги энэ онд бэлтгэх 33 нэр төрлийн түүхий эдийн 28 нэр төрлийг 100—650 хувиар биелүүлээд байна. Эхний хагас жилийн бараа борлуулалтыг 100,1 хувь, ном борлуулалтыг 102,5 хувиар биелүүлжээ.

Тэрчлэн таван төрлийн ноос бэлтгэл ахраас бусад нь 100—103 хувиар биелэгдсэн байна.

Авсан бүх ноосноосоо ноолуур, хөөвөр, дэл хялгас, ямаа тэмээний ноосыг 100 хувь преслэн нийтдээ 30 гаруй тонн ноос преслэсэн нь машины даацыг бүрэн ашиглах, шуудай хэмнэх зэрэг үлэмж ашиг олжээ.

Мөн 3 тонн яс битүү аргаар нэрж 300 кг тос авсан нь 10 кг яснаас нэг кг цэвэр авсан байна.

Д.Дашцэрэн

Бүсгүйн захиа

«Сурвалжлага»

Тэнгэрт одод анивалзан шөнө орой болжээ.

Эгнүүлж барьсан гэрүүдийн урьд талын эгнээний дунд хэсэгт байгаа нэгэн гэрийн тооноор лааны бүдэгхэн гэрэл цайран харагдана.

Саальчид аль хэдийнээ унтаж амарцгаасан учир хавь орчинд чимээ аниргүй хааяа хоточ нохдын хөв хөв хуцах, үнээ тугалын хивэх, яраглах чимээ, захиа бичиж суугаа залуу бүсгүйн чихнээ үе үе дуулдана.

* * *

Би өнөөдөр чамд захидал бичсэний учир гэвэл: Сурагчийн ширээн дээр бэхээ хуваалж суусан нэг найз нөхөртэйгөө өдөржин хууч хөөрч чиний тухай сонсоод юм шүү!

Найз нь яахав дээ үнээ саагаад л, тугал арчлах, хот хорооroo цэвэрлэх, сүү тушаах, гэр орны ажил гээд л өдрийг өнгөрөөж байна.

Чи эс мэдэх биш дээ найз нь дөрөвдүгээр анги төгссөн хавраа л саальчин болохоор санаа шулуудаж ээжийгээ дагалдан үнээ саалж сураад одоо саальчин гэдэг тийм их нэр хүндтэй ажил бие даагаад л хийж явна.

Өглөө дөрвөн цагаас эхэлж үнээгээ саалж 6 цагийн үед үнээ тугалаа билчээгээд сүүгээ тушааж, зэлэн дээрхи үнээ тугалын баас цэвэрлээд, гэр орны ажил хийж байгаад л орой 3 цагаас эхлэн үнээгээ саалж сүүгээ тушаагаад үнээдээ шөнийн билчээрт гаргаж, эргээж авчирч хотлуулчихаад ном, сонин унших, юм оёх гэхчилэнгийн ажил хийгээд л нэг өдрийн маань ажил дуусах юм.

Би 15 үнээнээс 15 тугал бойжуулж үхэр нэг бүрээс 400 грамм хөөвөр самнаж тушаасан.

Одоо өдөрт нэг үнээнээс дунджаар 4 литр сүү саалж байна. Ямарч байсан саалийн хугацаанд үнээ нэг бүрээсээ 500 литр сүү саах зорилт тавьж байна даа.

Манай сүүн тасаг улсад нийлүүлэх сүүнийхээ төлөвлөгөөг аль долдугаар сарын шувтаргаар биелүүлж одоо саальчин нэг бүр 1400 литр сүү илүү нийлүүлэхээр ажиллаж байна.

За тэгээд саальчны ажил гэдэг чинь чи бидэн шиг залуу хүмүүст хэцүү ч ажил биш юм даа.

«Үхэр шиг тэнэг юм гэж» хүмүүс хараалж л байдаг. Ёстой үхэр шиг цэцэн ухаантай амьтан үгүй мэт надад санагдана.

Чи сонсол доо! Найз нь үнээ тугал нэг бүртээ, хумбан улаан, жийган гэх буюу тарлан, хөлздай, бамбарууш гэхчилэнгээр нэр өгсөн.. Тэд цөм нэрээ мэднэ.

Бас тэгээд үнээгээ дэс дугаараар нь саадаг юм

Өглөө хувингаа барнад л зэлэн дээрээ очиход хамгийн түрүүнд саадаг Жийган маань босоод л ирнэ

Түүнийг саагаад дуусмагц дараачийн ээлжинд саалгадаг хумбан улаан маань босож ирэх гэхчилэнгээр эрэмбээрээ цуваж боссоор саалгаж дуусмагц хэний ч шаардлагагүйгээр билчээрлэж эхэлдэг юм.

Ийм амьтадыг тэнэг гэхүү дээ?

Ингэж тайван байж саалгадгаас арвин их сүү өгөх юм

Тэрчлэн үнээг тугалахаас нь урьд дэлэгнэж эхэлмэгц дэлэнд нь илэлт хийж байвал дэлэн томтой сүү ихтэй болдог юм байна.

За тэгээд ахмад болон тэргүүний саальчдын туршлагаас цуцалтгүй суралцаж уйгагүй сайн ажиллаж чадвал хэнээс ч дутахгүй нэг үнээнээс их сүү саалж болох юм байна шүү дээ.

Одоо ч залуучууд маань хөдөө мал руу, атар руу, говь руу, барилга руу их явцгаадаг болж шүү дээ.

Чи бид хоёр бага сургуульд байхдаа нэг ширээн дээр зэрэгцэн суугаад үзэг, харандаагаа чинийх, минийх гэж булаацалдаад л зарим үед муудалцаж заримдаа бүр бие биенээсээ салахгүй хөтөлцөөд л гүйж явдаг байсан шүү дээ. Найз минь чи алдаж яваа юм биш үү? Эрхэлсэн ямарч ажилгүй аймгийн төвөөр дэмий тэнэж явахаар манай энд ирж саальчин болооч дээ.

Саальчин болох хүсэлгүй юмаа гэхэд атар тал руу, цэлгэр говь руу, их барилга руу, мал аж ахуйн мастерийн яруу алдар руу мордож байгаа залуусын эх оронч нэр төртэй цуваанд оролцоод тэр даллан дуудах хоргодон суух их ажил руу яваа ч найз минь.

Дөрөвдүгээр анги төгссөн гучин хэдэн хүүхдийн дотроос чи минь л ганцаараа эрхэлсэн ажилгүй үлдэж шүү дээ!

Бусад маань эмч, багш, трактор—комбайнч, авто машины жолооч, саальчин гээд л тус бүртээ хариуцсан ажилтай явцгааж байна.

Найз минь ажлын амрыг бүү эр ээ! Залуу нас гэдэг уулыг ч эргүүлж, усыг ч эрчлүүлэх хүчтэй гэдэг шүү дээ.

За найз нь захиагаа төгсгөе!

Баяртай найз минь.

Чамайг хүндэтгэн ёсолсон Угтаалын атрын сангийн аж ахуйн Халиугчин дахь сүүний нэгдүгээр тасгийн саальчин Гомбожавын Цэдэв—гэж бичээд захиагаа дөрөв нугалан эвхэж дэрэн доогуураа хийгээд саальчин бүсгүй Цэдэв хөнжилдөө орж лаагаа үлээв.

Б. *Дорж*

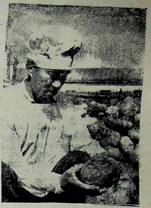

Тогоочийн ажил тун ч ямаргүй

Хөдөлмөрчин олон түмнийг амт чанар сайтай олон нэр төрлийн хоолоор үйлчлэхийн тулд л тогооч хүн өөрийн авъяас билэг, хүч хөдөлмөрөө зориулдаг. Тэгвэл аймгийн төвийн худалдаа бэлтгэлийн ангийн 3 дугаар гуанзны ахлах тогооч Лийдаа бол энэ ажилд л хүчээ зориулсан туршлагатай тогоочийн нэг дээ.

ЗУРАГ ДЭЭР: Ахлах тогооч Лийдаа. Д. *Дамбийнямын авсан гэрэл зураг*

ӨВӨЛЖӨӨ БУУЦАА ЗАСЦГААЯ

Намрын сэрүүн болж өвлийн дохио орж байна.

Өвөл тохилог сайхан өвөлжихийн тул малчин хүн бүр өвлийн бэлтгэлээ одооноос эхлэн яаравчлан хийх хэрэгтэй.

Бидний өвөг дээдсээс эхлэн одоогийн тэргүүний малчид зуны сүүлчээс эхлэн өвөлжөө буузаа засахаар зориуд майхан хөсөг бagaж хэрэглэл, хоол ундтайгаар 2—3 хоногоор явж өвөлжөө буузаа засаж тохижуулдаг заншилтай нь ерийн хэрэг биш юм.

Гэтэл зарим газар өвөлжөө бууц засахыг бараг мэддэггүйгээс хот хорооныхоо хөрзөнг ховхолж, хот бууцаа хатаадаггүй нойтон бууцан дээр бууж тэр нь өвлийн ид хүйтэн болмогц хөлдөж малыг доороос нь жиндүүлэн даaруулснаас турах, хээл хаях цаашилбал үхүүлэх явдал үзэгдэж байна.

Жишээ нь; Өнжүүл сумын «Ялалт» нэгдлийн нийт суурийн малчид өнгөрсөн өвөл өвөлжөө бууцаа засалгүй хаврын орхиж нүүсэн 40—50 см зузаан нойтон хөрзөн дээр бууж байв.

Үргэлжлэл бий

Нэгдүгээр интернационалын 100 жилийн ойд

КОММУНИЗМ—ОРЧИН ҮЕИЙН АГУУ ИХ ХҮЧ

Пролетари нарын байгууллагыг байгуулахын төлөө Маркс, Энгельс нарын эхэлсэн тэмцэл нь 1847 онд байгуулагдсан дэлхийн ажилчин ангийн анхны байгууллага пролетарийн намын үлгэр жишээ болох коммунистуудын холбоог байгуулахад хүргэжээ.

Маркс, Энгельс нарын дэвшүүлсэн «Орон бүхний пролетари нар нэгдэхтүн!» гэсэн дайчин лоозунгийн дор коммунистуудын холбооноос нэгдүгээр интернационалыг байгуулахад бэлтгэв.

Маркс, Энгельс нар нэгдүгээр интернационалыг үндэслэгчид бөгөөд удирдагчид нь юм.

Эд нар нэгдүгээр интернационалын ерөнхий зөвлөлийн гишүүд байв. Маркс нэгдүгээр интернационалыг удирдан зохион байгуулж тунхаг, дүрэм, бусад тогтоол, тайлан уриалга зэрэг нөхөрлөлийн чухал баримт бичгүүдийг боловсруулдаг байв.

Капиталийн хүрээнд дэлхийн ажилчин ангийн хувьсгалт зохион байгуулалт практикийн Марксист зарчмууд нь Маркс—Энгельс нараас ажилчин ангийн хөдөлгөөн дэх баруун зүүний этгээдүүд опрутунистууд, лассальчууд, баруун тредюниончид, бакунинчуудтай явуулсан цөхрөлтгүй тэмцэлд өсөж бэхжлээ.

Нэгдүгээр интернационал нь орос дахь ажилчин ангийн хувьсгалт хөдөлгөөнд ихээхэн нөлөөлж байв.

Нэгдүгээр интернационалын оросын секцийг, секцийн гишүүдийн хүсэлтээр К. Маркс удирдаж байв Марксын «Капитал» «Эвхамт намын тунхаг» орос хэл дээр хэвлэгдсэн нь шинжлэх ухааны коммунизмын үзлийг орос оронд өргөн дэлгэрүүлэх эхийг тавилаа.

Нэгдүгээр интернационалын практик сургалт ба ажилчин ангийн хувьсгалт тэмцлийн баялаг туршлагыг нэгтгэж Маркс, Энгельс нар дэлхийн пролетари нарын улс төрийн бодлогын зарчмуудыг боловсруулжээ.

Социализмын төлөө тэмцлийн шинжлэх ухааны стратег, тактикийг шинжлэж дэлхийн ажилчин ангийн тэмцлийн эцсийн зорилгыг тунхаглажээ.

Маркс-Энгельс нар нэгдүгээр интернационалын үйл ажлаар ажилчны хөдөлгөөнд онол практикийг хослох гайхамшигт жишээг үзүүлэв. Нэгдүгээр интернационалын хувьсгалт уламжлалыг хөгжүүлэн Энгельс хоёрдугаар интернационалыг удирдаж байв Гэвч Энгельсийг нас барсаны дараа хоёрдугаар интернационал нь урвалтын замд оржээ.

Тэр үед В. И. Ленинээр удирдуулсан оросын большвекуудын нам марксизмын тугийг өндөрт өргөж, хувьсгалт уламжлалыг сэргээх тэмцэлд оржээ.

Большвекуудын нам хоёрдугаар интернационалын ревизионист ба центрист бүлгийнхнийг хайр найргүй илчилж хувьсгалт марксизмын зарчмыг хамгаалсаар байв.

Агуу их Октябрын хувьсгалын дараахан В. И. Ленин хоёрдугаар интернационалын урвагчдыг халж нэгдүгээр интернационалын уламжлал, зарчим дээр дэлхийн коммунистуудын жинхэнэ марксист шинэ интернациональ байгуулах арга хэмжээ авчээ.

1919 оны 3 дугаар сард Москвад коммунист нам ба зүүн социалист байгууллагын төлөөлөгчдийн хурал болж 1919 оноос 1943 он хүртэл ажилласан коммунист гуравдугаар интернационалыг байгуулжээ.

Коминтерныг байгуулсан явдал социол реформизмыг марксизм—ленинизм ялсан ялалт байв.

Гуравдугаар интернационалын дэлхий дахины түүхэн ач холбогдлын тухай В. И. Ленин пролетарийн дектатур ба социализм, ажилчны хөдөлгөөний хөгжлийн бүхий л үеийн дүн болсон марксизмын лозун амьдралд хэрэгжиж эхэлсэн явдал гэж тэмдэглэжээ. Нэгдүгээр интернациональ үүссэн тэр цагаас одоо хүртэл дэлхийн коммунист ба ажилчны хөдөлгөөн агуу их ялалтыг олжээ. Дэлхийн социалист систем бүрэлдэж хөгжихийн хамт империализмийн колоны систем задарч, ажилчин анги ба үндэсний чөлөөлөх хөдөлгөөн гайхамшигт ялалтад хүрлээ.

100 жилийн өмнө ажилчин анги дэлхийн ажилчдын нөхөрлөл нэртэй анх зохион байгуулагдаж байсан бол одоо дэлхийн ажилчин анги 70-аад коммунист намд нэгдсэн байна. Одоо коммунист ба ажилчны намууд 42 сая гаруй гишүүдийг эгнээндээ багтаажээ.

Нэгдүгээр интернационалаар эх нь тавигдсан дэлхий дахины коммунист хөдөлгөөн нь орчин үеийн хамгийн нөлөө бүхий улс төрийн хүчин болжээ.

Үргэлжлэл бий